

Становище

за дисертационния труд „Икономика, етика, свобода и развитие: общата философия в теорията на Амартия Сен и в практиката на Мухамад Юнус” на Гавриил Гавриилидис с научен ръководител проф. д-р Пламен Макариев

от доц. д-р Ина Димитрова,
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски”

Дисертационният труд, предназначен за придобиване на образователна и научна степен „доктор” по професионално направление 2.3 Философия, е с обем от 180 компютърни страници, състои се от увод, три глави, заключение и библиография с източници на английски и гръцки. Дисертантът не е посочил свои публикации по темата на дисертацията.

Изследването се ангажира с опит да се фиксират за първи път „общите философски принципи в теорията на Сен и практиката на Юнус, *vita contemplativa* (съзерцателен живот) и *vita activa* (активен живот)” (с. 4 от Автореферата; с. 4 от дисертацията). Дисертантът допълва, че става дума за комбинация от икономическа, социална, политическа и етическа философия като мотивът зад изследването не е „критика на схващанията на Сен и Юнус и разкриване на недостатъците на концепциите им. Вместо това главната цел е [да се намерят] общи положения, общи мисли и по възможност общо влияние върху и помежду им” (с. 4 от Автореферата; с. 4 от дисертацията). Друга, според мен по-добра, формулировка на основната цел може да се открие в списъка с приносите: „главната цел на моето изследване е чрез проучване на конкретен случай (моделът на банка „Грамийн“) да се разкрият определени характеристики на практическото прилагане на философска концепция (тази на А. Сен)” (с. 37 от Автореферата). Макар и формулирана като основна за анализа тази цел според мен е по-скоро задача, която трябва да се изпълни в името на осъществяването на една по-мощна критическа цел, която не се експлицира като водеща, но осезаемо присъства в целия текст (най-еднозначно вероятно в Допълнителни размисли), а именно, както посочва дисертантът, да осъществи една от най-важните задачи на философията – да проблематизира доминиращата парадигма и да докаже, че нещата могат да бъдат

разглеждани през друга призма, може би по-добра (с. 5). В съдържателен план става дума за критика на „класическата концепция за икономическото мислене като действащо изключително само от гледна точка на инструменталната рационалност” и насочване към алтернативна парадигма – „нова концепция за икономика, която е социално ориентирана”(с. 37 от Автореферата). В подкрепа на необходимостта от подобен обрат дисертантът привежда (в Допълнителни размисли) множество мнения на видни изследователи и коментатори – от Гълбрийт, Блауг и Хаусман – „стари” критици на неокласическия модел в икономиката – до съвсем съвременни автори, които, казано пределно общо, остро критикуват настоящата фаза от разгръщането на капитализма, в която доминира едно едномерно и ощетяващо множество социални групи разбиране на „развитие”. Според мен именно тук е големият залог на дисертационния труд, който обаче остава по-скоро фон при това изложен в конспективно-тезисен вид. Особено интересно би било експлицирането и детайлното дискутиране на връзката между особеностите на неокласическия модел, критикуван например заради емпиричната неадекватност на допусканията, които прави, и свързаният с това формализъм, доведен до крайност, и реалното, практическо възприемане на икономически политики, които множество коментатори считат, че имат негативни резултати, например политиките на Световната банка и МВФ.

Първата и втората глава представляват прецизно реконструиране на концепциите съответно на Сен и Юнус. Изложението има систематичен, ясен и структуриран характер и всъщност реално е подготвителна фаза за същинската част от изследването, а именно съпоставянето на техните позиции, което е направено в трета глава „Общата философия при Сен и Юнус”. Тук всъщност вероятно целта на начинанието получава най-адекватната си формулировка. От нея става ясно, че намерението е да се демонстрира, че икономическите и философските идеи на Сен могат да бъдат и са намерили своето успешно приложение и пример за това е постигнатото от Юнус (7 с. от Автореферата). Това звучи много по-убедително от формулировката на целта в увода на текста, която създава очаквания за демонстриране по-скоро на наличието на реално влияние между двамата икономисти или по-точно на Сен върху Юнус. В тази част от анализа авторът посочва как водещите идеи и допускания в концепцията на Сен намират своята „практика” в дейността на банка „Грамин”. Безспорно съпоставянето на теория и практика е начинание, което си заслужава усилията, но за мен не стана ясно докрай защо точно това е или защо е единствената или най-релевантната „теория” (тази на Сен), която „отговаря” на въпросната практика (на „Грамин”) – защо постигнатото

от Юнус да не се разглежда като пример за прилагане на един по-голям комплекс от теории, критикуващи настоящото състояние на пазара и самото доминиращо разбиране за икономика? В крайна сметка, призивът към „хуманизиране”, акцентът върху свободата и способностите, върху нуждата от „социален” капитализъм, от развитие, разбирано като борба с бедността, могат да бъдат открити и при други изследователи и изложените мнения в края на текста са пример за това.

В последната част Епилог и Допълнителни размисли освен споменатото щрихиране на позиции, подкрепящи общата критическа нагласа на изследването, важен момент е представянето на критиките срещу Юнус и Сен. Дисертантът прави интересен опит да „претегли” моралния статут на начинанието на Юнус, използвайки като критерии основни изисквания, издигнати от няколко ключови фигури в социалната и политическата философия – Кант, Хабермас, Ролс, но за съжаление оставя без отговор конкретните икономически критики, които посочва.

Считам, че така формулираните приноси реално съответстват на постигнатото в анализа, затова **заклЮчението** ми е, че въпреки посочените проблеми и места, изискващи допълнително разработване, осъществената прецизна реконструкция на основните идеи на Сен и Юнус, уплътнена допълнително от богатата фактологична база и ситуирана в по-общ критичен контекст, ми дават основание да предложа на научното жури да присъди на Гавриил Гавриилидис научната и образователна степен „доктор” в професионално направление 2.3 Философия.

15.09.2013

С уважение: